

MREŽA SLAVLJENIČKIH KOMPROMISA

VELIKE OBLJETNICE, KOLIKO GOD SE ČINILE ZAHVALNIMA ZA OBLJEŽAVANJE, JER JEDNOSTAVNO NAMEĆU PRISJEĆANJE KAO NIT VODILJU U OSMIŠLJAVANJU PROGRAMA, TOLIKO SU I NEZAHVALNO OPASNE, JER OGRANIČAVAJU TAJ ISTI PROGRAM, ČINEĆI GA KOMPROMISNIM, KAKO BI SE SVATKO TKO JE FESTIVALU U NEKOM NJEGOVOM PERIODU NEŠTO ZNAČIO OSJETIO OBLJEŽENIM NA ZADOVOLJAVJUĆOJ RAZINI

ANA KUŠTRAK

Orkestralani koncerti u okviru Muzičkog biennala Zagreb

Ovogodišnje, 26. izdanje Muzičkog biennala Zagreb može se pohvaliti raznim brojkama i statistikama, kojima bismo, kada bi isključivo one govorile o netom završenom festivalu, ovogodišnji MBZ mogli okarakterizirati apsolutno uspješnim. Više od 150 izvedbi na gotovo četrdeset koncerata, s gostujućim skladateljima iz svih krajeva svijeta, te četiri (od ukupno pet planiranih) glazbeno-scenskih projekata domaćih skladatelja, čiji je krajnji cilj rotacija po nacionalnim kazališnim kućama – ovako, napisano u brojkama, djeluje impresivno, gotovo u potpunosti opravdavajući očekivanu raskoš slavljeničke, pedesete obljetnice ovog festivala. No, statistika je sklona različitim interpretacijama; stoga svatko tko je sklon na temelju brojki iskazati određeni sud mora ne samo svaku brojku uzeti s određenom rezervom, nego i ustanoviti njezinu genezu.

Kako se MBZ sad već tradicionalno održava pod jedinstvenim sloganom koji bi trebao tvoriti sadržajnu poveznicu između svega što se na festivalu događa, ni ovogodišnje izdanje nije iznimka. *Mirabilia memorabilia* ovogodišnja je tema, satkana s jedne strane od kompozicije *Mirabilia* Milka Kelemena, jednog od osnivača MBZ-a, i želje da se uz pedesetu obljetnicu festival prisjeti (*memorabilia*) svih onih koji su na neki način sudjelovali u njegovom osnivanju i održavanju. A ovako važne i velike obljetnice, kakva je ova MBZ-a, koliko god se činile zahvalnima za obilježavanje, jer jednostavno nameću prisjećanje kao nit vodilju u osmišljavanju programa, toliko su i nezahvalno opasne, jer ograničavaju taj isti program, čineći ga kompromisnim, kako bi se svatko tko je festivalu u nekom njegovom periodu nešto značilo osjetio obilježenim na zadovoljavajućoj razini.

Umjetnički ravnatelj Brislav Šipuš u mnogim je javnim istupima prije i za vrijeme trajanja festivala naznačio kako programska koncepcija ovogodišnjeg MBZ-a počiva na prisjećanju na sve one skladatelje koji su ili sudjelovali u organizaciji Biennala ili su ga posjećivali. Tako su među domaćim skladateljima temelji te "memorabilijске" koncepcije postali, naravno, Milko Kelemen, zatim Ivo Malec, Stanko Horvat, Natko Devčić, Igor Kuljerić, Ruben Radica, Dubravko Detoni te Branimir Sakač, kojemu je pak presudio još vjerojatno samo u Hrvatskoj slavni dirigent Krzysztof Penderecki, odlučivši – iz samo njemu poznatih razloga – svojevrijedno skinuti s programa jedinu njegovu kompoziciju koju se na MBZ-u trebalo izvesti.

ZAMKE POLITIČKE KOREKTNOSTI No, upravo je ovaj prethodno spomenuti skladateljski temelj bio okosnica šest koncerata velikih orkestrara, od orkestra Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu do sjajnog Simfonijskog orkestra Filharmonije Witolda Lutosławskog iz Wrocława. S druge strane, kroz taj isti program u okviru orkestralnih koncerata, ali i kasnih koncerata u MDVL-u te u Mimari, svoju su priliku za "memorabiliju" dobili i strani skladatelji koji su na MBZ dolazili kao

gosti, poput Johna Cagea, Igora Stravinskog, Karlheinz Stockhausena, Luciana Beria i Witolda Lutosławskog. Tako je programski okvir orkestralnih dijela u izvedbi tri strana i četiri domaća orkestra više-manje popunjen. I takva bi koncepcija dijela programa za orkestre sama po sebi dobro funkcionirala, jer bijenalska publika i inače ima najviša očekivanja od tih koncerata i glazbeno-scenskih djela te je stoga tamo očekivala i dio "slavljeničkog" programa.

No, MBZ-u se paralelno dogodila još jedna situacija koja je zbog nužnosti kompromisa kvantitete nad kvalitetom dodatno zatvorila manevarski prostor za kvalitetniji odabir programa. Održavanje Svjetskih dana nove glazbe (WNMD) Međunarodnog društva za suvremenu glazbu (ISCM) u sklopu samog MBZ-a utjecalo je ne samo na količinu skladbi koje, prema ISCM-u, moraju biti izvedene u sklopu WNMD-a, nego i na politički korektnu stavku da iz svake države članice mora biti odabrana po jedna kompozicija od strane stručnog žirija, koji je očito odabrao najbolje što se nudilo. Politička korektnost, s obzirom da se program WNMD-a održavao u sklopu Biennala, dovela je do toga da smo ove godine svjedočili jednom od lošijih programa u dijelu instrumentalnih izvedbi, pogotovo onih koje su se održavale u poslijepodnevnom terminima.

Takva koncepcija odabira programa za ISCM je apsolutno legitimna, ali postavlja se pitanje treba li i u kojoj mjeri program MBZ-a podnositi takve kompromise, koji čak nisu ni takvi da garantiraju prezentaciju najboljih kompozicija iz država čiji se skladatelji na festivalima predstavljaju. Koliko god se programski tim trudio odvojiti skladbe WNMD-a u zasebne termine, očito ih je bilo previše, pa su neke kompozicije "uletile" i u programe orkestrara. Njih, na sreću, nije bilo mnogo, a poneke su čak i ostavile jako dobar dojam, no programi pojedinih orkestrara djelovali su potpuno nekoherentno, štoviše – nabacano. Tu je osim toga i uvijek važna, a u nekim situacijama i presudna financijska komponenta, koja je zasigurno dodatno ograničavala smjelije razdvajanje onih kompozicija WNMD-a koje u suštini ne zaslužuju ući u redovni program MBZ-a.

NA MLADIMA SVIJET OSTAJE? No, vratimo se orkestrima i njihovim programima, koji su se prvenstveno bazirali na po barem jednom djelu hrvatskih skladatelja značajnih za MBZ. U tih šest koncerata tijekom MBZ-a izmijenili su se Orkestar i Zbor Muzičke akademije u Zagrebu, Simfonijski orkestar i Zbor HRT-a, Zagrebačka

— KRZYSZTOF PENDERECKI UVESELIO NAS JE DVAMA SVOJIM DJELIMA – Sinfoniettom za gudače, ČIJI VRLO JASNO RITMIZIRANI DIJELOVI ZVUČE VIŠE KAO DIDAKTIČKA ETIDA, I Koncertom za rog i orkestar, U KOJEM NJEGUJE KASNOROMANTIČARSKI IZRIČAJ I ZA ČIJU JE PODNOŠLJIVOST PONAJSVIŠE ZASLUŽAN SOLIST RADOVAN VLATKOVIĆ —

filharmonija, Plovdivska filharmonija, Orkestar Zaklade Veronske Arene te Simfonijski orkestar Filharmonije Witolda Lutosławskog iz Wrocława. Od ova potonja tri na Biennalu se najviše očekivalo i za njih je vladao najveći interes, s obzirom na publici već dobro i nadaleko poznate glazbene doživljaje Zagrebačke filharmonije i Simfoničara te, u možda nešto manjoj mjeri, Orkestra Muzičke akademije. No, ni tu nije sve prošlo bez iznenađenja, naravno onih nenamjernih, što je barem malo uzbudilo poprilično uspavan ovogodišnji Biennale.

Otvorenje jubilarnog MBZ-a tako je povjereno Muzičkoj akademiji, što je uvijek pogodno opravdati uz patetične izjave kako "na mladima svijet ostaje". Ipak, otvorenje nije baš proteklo u svečanoj atmosferi, kako bi se za pedesetu godišnjicu festivala očekivalo, što se prvenstveno očitovalo u nedostatku publike. Program je morao biti prilagođen studentima i njihovim izvedbenim mogućnostima, ali je zato bio uredno, gotovo školski koncipiran. Takva je bila i cjelokupna izvedba pod ravnanjem Mladena Tarbuka, koji je uspio izvući vrlo uvjerljive momente od inače u pravilu za suvremenu glazbu nezainteresiranih studenata. Malecova *Sigma* i

— Rekvijem LUCIANA BERIJA JOŠ JE JEDNOM DOKAZAO ZAŠTO BI VELIKE KOMPOZITORE POPUT BERIJA TREBALO UVRŠTAVATI NA PROGRAME REDOVNE SEZONE, A NE IH SE PRISJEĆATI SAMO U SKLOPU BIENALA ILI DRUGIH MANIFESTACIJA SUVREMENE GLAZBE —

Pokreti u boji izvedeni su korektno, uz poneke nepreciznosti, koje su se očitovale prvenstveno kod gudača.

Možda je najzanimljiviji dio koncerta bio Kelemenov *Koncert za klavir i orkestar* sa solisticom Jelenom Pavić, koja je tehnički jako dobro odradila posao. Interpretacija Kelemenovog *Koncerta* u pojedinim je dijelovima zvučala previše romantičarski, a nedostajalo je i snage kod *forte* dijelova, no solistica je, zapravo, izvrsno odradila zadatak, s tim da bi ipak morala kontrolirati pretjerano dramatična uživljavanja i pokrete dok svira. U neobjašnjivo kratkom drugom dijelu koncerta sve je završilo još jednom korektnom izvedbom *Simfonije psalama* Igora Stravinskog, iako se Zbor Muzičke akademije i dalje muči s uspostavljanjem koherentne boje.

JEDNOLIČNOST I NEANGAŽIRANOST Ipak, Orkestar Muzičke akademije pokazao se u nekoliko momenata puno profesionalnijim (za početak, nitko nije ulazio na pozornicu nakon dirigenta) od preostala dva domaća profesionalna orkestra. Simfonijski orkestar HRT-a je pod ravnanjem Luce Pfaffa imao prvenstveno sreće s programom WNMD-a koji je izveden u sklopu tog koncerta i taj je program možda u najboljoj mjeri objedinio slavljeničke i nove autore. Među slavljeničkim djelima zaslužio se najviše istaknuo *Memorial* za glasovir i orkestar Stanka Horvata sa solistom Filipom Fakom, dok su Detonijevi *Likovi i plohe* te Devčićeva *Fibula* u manjoj mjeri djelovali uvjerljivo. Iako *Memorial* nije djelo koje služi za pokazivanje virtuoznosti kojom solist vlada, Fak se dobro snašao u interpretaciji suzdržane dramatičnosti ovog djela, ali je više djelovao kao član orkestra nego kao solist.

Orkestar je cijeli koncert odradio tek solidno, što je šteta, s obzirom na program kojem su bile potrebne veća interpretativna odstupanja kako bi se dodatno naglasila razlika u pristupu pojedinim skladbama. Ovako je većina izvedenih skladbi zvučno djelovala gotovo jednako. Pravo iznenađenje ponudila je švedska skladateljica Katarina Leyman kompozicijom *Streams*, koja je

pokazala inteligentna orkestracijska riješenja i melodiozne, ali ne i banalne motive koji protječu, poput kakve valovite mase, sa svojim zvukovno zgusnutim vrhuncima i šupljim i reduciranim završecima.

Zagrebačka filharmonija, pak, nije pokazala nimalo angažiranosti kad je njihov program bio u pitanju, ali, nažalost, to i nije neko iznenađenje. Jedino po čemu će se Filharmonijin koncert pamti je skandalozno skidanje djela *Turm-Musik* Branimira Sakača s programa, tako da nas je glavni i odgovorni za to, Krzysztof Penderecki, uz *Epikurov vrt* predsjednika-skladatelja Ive Josipovića, uveselio dvama svojim djelima. Bile su to *Sinfonietta za gudače*, čiji vrlo jasno ritmizirani dijelovi zvuče više kao didaktička etida, i *Koncert za rog i orkestar*, u kojem njeguje kasnoromantičarski izričaj i za čiju je podnošljivost ponajviše zaslužan solist Radovan Vlatković.

Filharmonija se i ovom slučaju pokazala nedoraslom da barem prividno dobro odradi zadatak. Loša i jednolična dinamika, loš zvuk, greške i pogrešni upadi, pogotovo gudačkog korpusa, očito ne muče Zagrebačku filharmoniju, jer je sve to već postalo dijelom njene dijagnoze. Jedina pozitivna stvar ovog koncerta bio je Radovan Vlatković, koji je publiku počastio iznimnim bisom, radi kojeg se isplatilo doći na ovaj koncert. Izvevši stavak *Zov među zvijezdama* iz djela *Des canyons aux étoiles* Oliviera Messiaena, Vlatković je još jednom pokazao da je rog instrument nebrojenih zvukovnih mogućnosti i boja.

BUGARSKO SIMFONIJSKO KOLO

Od triju gostujućih stranih orkestara očekivanja je u potpunosti opravdao jedino Simfonijski orkestar Witolda Lutosławskog iz Wrocława pod ravnanjem Tončija Bilića, čija je izvedba Kuljeričeve *Koralne predigre* i *Koncerta za marimbu – Koncerta za Ivanu* (solistica Ivana Bilić) te *Tri poeme Henrija Michauxai* i

Koncerta za orkestar Lutosławskog bila apsolutno superiorna. Wrocławski je orkestar jedan od onih ansambala zbog kojih se sjetite zašto volite glazbu. Njegova izvedba nema pogrešaka tipičnih za većinu hrvatskih orkestara, a zvuk koji proizvodi i zvukovna boja koja iz njega proizlazi otvaraju potpuno nov spoznajni prostor glazbe koju izvodi.

Nešto manje oduševljenja izazvao je Orkestar Zaklade Veronske Arene pod ravnanjem izvrsnog dirigenta Marka Letonje, dok je Plovdivska filharmonija, kojom je ravnao Dijan Čobanov, zakazala prvenstveno u izvedbi *Extensia* za glasovir i orkestar Rubena Radice, u kojem je još k tome klavir solistice Anne Borisovne Šemkine stajao nasuprot dirigentu, te se zvuk solističkog instrumenta jedva probijao kroz orkestar. Iznadprosječna izvedba Plovdivske filharmonije pokazala se, nažalost, tek u izvedbi *Džangurice*, posljednjeg djela bugarskog skladatelja srednje generacije Georgija Andreeva, čiju je izvedbu očito uvjetovao orkestar, a bila je riječ, zapravo, o svojevrsnom bugarskom *Simfonijskom kolu*, djelu koje se ni po čemu ne odlikuje suvremenosti, nego, imitirajući određeni žanr i koristeći motive tradicijske glazbe na vrlo banalnoj i neinventivnoj razini, djeluje kao pravi kič.

Orkestar Zaklade Veronske Arene imao je svakako najduži i vjerojatno najraznolikiji program. *Rekvijem* Luciana Berija još je jednom dokazao zašto bi velike kompozitore poput Berija trebalo uvrštavati na programe redovne sezone, a ne ih se prisjećati samo u sklopu Bienala ili drugih manifestacija suvremene glazbe. Način na koji Berio radi s materijalom i sadržajna zvučna masa koja iz njega izlazi, uz izvrsnu izvedbu orkestra, ostala je vrhuncem večeri. To se ne može reći za *Koncert za violinu i orkestar "Yeliel"* Carla Galantea, koji je nakon Berija djelovao pomalo komično u pokušaju spajanja žanrovski različitih motiva, što je u konačnici, uz pretjeranu patetičnost violinista Günthera Sanina, djelovalo nepovezano. Uz rano djelo Bruna Maderne *Koncert*

za glasovir i orkestar i zanimljiv *Rekvijem za Svjetski trgovački centar* Giampaola Corala, koji, iako izgrađen iz jednog motiva, tvori zaokruženu kompozicijsku cjelinu, izveden je i *Koncert za udaraljke i orkestar "In the Proximity of the Planet Coral"* sadašnjeg umjetničkog ravnatelja MBZ-a Berislava Šipuća. Šipučevu djelo zvuči impresivno ponajviše zbog samog udaraljkaškog korpusa kojim se služi ne samo solist, Biao Li, nego i udaraljkaši u orkestru, ali ostaje dojam nedovoljne iskorištenosti udaraljki. Prije svega zvuk proizvode većinom udaraljke s neodređenim tonskim visinama, a gudače se unutar orkestra od siline zvuka gotovo uopće nije čulo.

ANTOLOGIJA, A NE AVANGARDA Što na kraju ostaje od brojki s početka ovog teksta? Ovogodišnji MBZ se, zapravo, upleo u mrežu slavljeničkih kompromisa, jer mnoga djela antologijskih skladatelja izvedenih na MBZ-u ne predstavljaju više nikakvu "avangardu", nego svojevrsan kanon koji bi se u idealnim uvjetima trebao provlačiti kroz redovne koncertne sezone domaćih i stranih orkestara. Koncept "nešto staro i nešto novo" još bi i mogao dobro funkcionirati, da ovo "novo" nije ostalo na novim skladbama WNMD-a za Biennale. Program ovogodišnjeg Bienala zapravo je poprilično konzervativan, pogotovo u njegovim najzanimljivijim terminima, koje su popunjavali orkestri. Kad bi se, pak, iz tablice rasporeda događanja na MBZ-u maknuli koncerti WNMD-a, Biennale bi izgledao poprilično siromašno. No, ono jedino pravo novo zapravo su opere i baleti nastali za nacionalne kazališne kuće i bilo bi uistinu poželjno kada bi barem neki od tih projekata u koje je uložan silan trud izbjegli standardnu bienalsku boljku i pojavili se na redovnom repertoaru nekih nacionalnih kazališnih kuća. ■